

PAPER DETAILS

TITLE: Bir Üniversite Kampüsündeki Temizlik Çalışanlarının Mesleki Risk ve Hastalıklar
Konusundaki Farkındalıkları

AUTHORS: Leyla BAHAR,Özlen TUBAY BAGDATOGLU

PAGES: 1-12

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/941599>



Bir Üniversite Kampüsündeki Temizlik Çalışanlarının Mesleki Risk ve Hastalıklar Konusundaki Farkındalıkları*

Leyla BAHAR**, Özlen TUBAY BAĞDATOĞLU***

Öz

İş kazaları ve meslek hastalıklarının sonuçlarının önemi, maddi ve manevi kayıpların büyüklüğü; iş kazaları ve meslek hastalıklarını önceden önlemek, kaynağında yok etmek ve çağdaş düzeyde bir standart geliştirmek ihtiyacını doğurmuştur. Bu çalışmanın amacı, İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG) uygulama ve eğitimlerinin, çalışanlar açısından gerekliliğinin vurgulanması ve öneminin kavranmasıdır. Araştırmanın evreni, Mersin Üniversitesi temizlik çalışanlarıdır ve örnekleme 2018 yılı Ocak-Şubat döneminde Mersin Üniversitesi Kampüsünde görev yapan ve çalışmaya katılım için gönüllü olan toplam 185 gönüllü temizlik çalışanları oluşturmuştur. Temizlik çalışanlarının sosyo-demografik özelliklerini ve mesleki risk ve hastalıklar hakkında sahip oldukları bilgileri ölçmek amacıyla toplam 28 maddelik bir anket formu ile veriler toplanmıştır. Araştırmanın istatistiksel çözümlemesinde ankette kullanılan maddelere verilen cevaplar ve katılımcıların sosyo-demografik özellikleri için frekans ve yüzde dağılımları verilmiştir. Katılımcıların %58,4'ünün erkek çalışanlardan oluştuğu, büyük çoğunluğunun 30-50 yaş aralığında (%69,8), ilköğretim mezunu olduğu (%54,6) ve okul ortamında çalıştığı (%77,3), ayrıca %30,3'ünün 10 yıldan fazla süredir aynı işte çalıştığı saptanmıştır. Frekans dağılımları sonucunda; “Bulaşıcı hastalıklar açısından gerekli testler ve aşıları yaptırmam gerektiğini bilirim”, “Eldiveni kimyasal maddelerden ve enfeksiyonlardan korunmak için kullanırım”, “Tıbbi atıkların yaratabileceği sağlık risklerini bilirim”, gibi mesleki risklere dair sorulara çalışanların yaklaşık %80'i bilinçli yanıtlar vermişlerdir. “Islak zeminlerde uyarı levhası koyarım” sorusuna %72,4 oranında, “Islak zeminlerde düştüğüm olmuştur” sorusuna ise %41,1 katılıyorum yanıtı alınmıştır. Bu çalışmada, temizlik işçilerinin İSG kurallarından haberdar oldukları ancak İSG uygulama bilincinin yeterince özümselenmemiş olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışanlar yanı sıra işletmelerin, İSG kavramının önemi açısından bilinçli davranması ve konuyla ilgili eğitimin sağlığı koruyacağı unutulmamalıdır.

Anahtar Kelimeler: İş sağlığı ve güvenliği, meslek hastalığı, iş kazası, işyeri risk analizi

Awareness of Cleaning Workers in an University Campus about Occupational Risks and Diseases

Abstract

The importance of the consequences of work accidents and occupational diseases, the magnitude of material and spiritual losses; the have needed to prevent work accidents and occupational diseases in advance, to destroy them at their source and to develop a standard at a contemporary level. The aim of this study is to emphasize the necessity and importance of occupational health and safety (OHS) practices and trainings in terms of employees. The universe of the research is the cleaning staff of Mersin University and the sample consisted of 185 cleaning

*Bu çalışma, 7-9 Nisan 2018'de “Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Sempozyumu'nda” sunulan sözlü bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

** Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Mersin Üniversitesi, Mersin, orcid.org/0000-0002-6910-6167

*** Ameliyathane Hizmetleri Bölümü, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Mersin Üniversitesi, Mersin, http://orcid.org/0000-0002-3902-5286

staff working in Mersin University Campus in January-February 2018 and volunteering to participate in the study.. In order to measure the socio-demographic characteristics of cleaning workers and the information they possess about occupational risks and diseases; a questionnaire, including 28 questions was applied. In the statistics of the research, the answers given to the expressions used in the survey and the frequency and percentage distributions were given for the socio-demographic characteristics of the participants. It was observed that 58,4% of the participants were male workers, the majority of them were in the age range of 30-50 (69,8%) and primary school graduates (54,6%) and working in the school environment (77,3%). It is also found that 30.3% of them work more than 10 years in the same job. As a result of frequency distribution analyzes; "Knowing that I need to have the necessary tests and vaccinations in terms of infectious diseases", "Using the glove to protect against chemical substances and infections", "Knowing the health risks that medical wastes can create" such as in these subject; approximately 80% of the employees answered conscientiously. %72,4% answered as "I usually put a warning sign on wet floors" and 41,1% answered as "I have fallen on wet floors before". In this study, it was concluded that cleaning workers were aware of OHS regulations but OHS application awareness was not sufficiently assimilated. It should not be forgotten that employees, as well as businesses, need to be conscious of the importance of the OHS concept and education on the subject will preserve the health.

Keywords:Occupational health and safety, occupational disease,occupational accidents, workplace risk analysis.

Geliş Tarihi: 08/07/2019

Kabul Tarihi:09/09/2019

GİRİŞ

İş sağlığı; çalışanların fiziksel, duygusal ve mental iyilik durumlarının sağlanması için işyeri ve işveren politika ve programlarının oluşturulması, geliştirilmesi ve devamlılığının sağlanması olarak tanımlanmaktadır (IAPA, 2007). İş güvenliği ise; çalışanların iş esnasında oluşabilecek tehlikelerin yok edilmesi veya azaltılması için işverenin sorumluluğunda olan teknik kuralların tamamıdır. Son yıllarda ülkemizde İş sağlığı ve güvenliği alanında uluslararası sözleşmelerin imzalanması ve 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG) Kanunu'nun yürürlüğe girmesi sağlanmıştır (www.google.com/search?q=6331, Köseoğlu, 2005). Kanunun temel amaçlarından biri olarak; İş kazaları ve meslek hastalıklarının önlenmesi konusunda mevzuat ve denetimlerin yapılması yanı sıra, İSG kültürünün geliştirilmesi, bu konudaki farkındalığın sağlanması ve tüm topluma yaygınlaştırılması konusundaki duyarlılık yaygınlaştırılmaktadır. İş ortamı kaynaklı, kişinin sağlığını tehdit edecek birçok şey aslında bireylerin farkındalıkları arttırılarak ve gerekli önlemler alınarak önenebilir. Farkındalık (consciousness) bireyin dış bir nesne/obje/kişi/vb.'ye ilişkin bilinç ve dikkatidir ve bireylerin farkındalığı eğitimle arttırılabilir (Selvi ve Aktaş, 2019). Bu alanda, İSG'ne ilişkin farkındalığın oluşturulması temel unsurlardan biridir. İş kazaları, hem sosyal hem de ekonomik sonuçları nedeniyle Türkiye için çok önemli bir sorun olarak önemini korumaktadır. İş kazaları ve meslek hastalıkları sadece ülkemiz için değil, tüm dünya için önemli bir sorun olmakla beraber, gerekli önlemlerin alındığı ülkelerde problem en aza indirgenebilmiştir (Ceylan, 2011-2012). İş yaşamının önde gelen sağlık sorunları arasında yer alan iş kazaları ve meslek hastalıklarının irdelenmesi önemlidir. Bunlar sonucunda; yaralanma, iş gücü kaybı, iş göremezlik, ağrı, sakatlık ve uzuv kayıpları ve hatta ölümle sonuçlanabilir. İş kazası; birden oluşan yaralanma, sakatlık ya da ölümle ortaya çıkan çalışan sağlığı yanı sıra hasar, mal kaybı ya da üretimin durması ile ortaya çıkan istenmeyen bir tablodur (Ceylan, 2011). Türkiye'de meslek hastalıkları listesi hazırlanarak "Sosyal Sigortalar Kanunu Sağlık İşlemleri Tüzüğü"nın ekinde yer alması sağlanmıştır. Mevzuatta hastalıklar 5 ana grupta toplanmıştır. A,B,C,D, ve E grubu olarak belirlenen sınıflandırmada: A Grubun'da; kimyasal maddelerle olan meslek hastalıkları, B Grubu'nda; mesleki cilt hastalıkları ve E Grubu'nda; fiziksel etkenlerle olan meslek hastalıkları yer almaktadır (Ilıman, 2015). Bizim çalışmamızda da temizlik çalışanlarının etkilenebileceği maddeler, Ilıman'ın çalışmasında vurguladığı gibi A,B ve E grubu maddelerdir.

İlk olarak Bernardini Ramazzini, kişinin mesleğinin zamanla onun hastalık sebebi olabileceğini ortaya koymuştur. Özellikle iş yaşamında maruz kalınan endüstriyel gürültü, karbonmonoksit gibi toksik gazlar, ağır metaller, sanayide yaygın olarak kullanılan solventler gibi fiziksel ve kimyasal nedenler ile psikososyal ve ergonomik pek çok çevresel faktörün kardiyomiyopati, koroner arter hastalığı, hipertansiyon ve aritmi gibi ciddi sonuçlar doğurduğu tesbit edilmiştir (Price, 2004). Çalışanlar açısından her işin riski aynı olmadığı için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığından Resmi Gazete'de İşyeri Sağlık ve Güvenlik Birimleri ile Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimleri Hakkında Yönetmeliğin 57. maddesi uyarınca yayımlanmıştır. Tehlike Sınıfı Belirleme Komisyonu'nun görüşleri doğrultusunda işyerlerinin İSG açısından yer aldığı tehlike sınıfları listesi belirlenmiştir (www.ttb.org.tr/mevzuat). İSG açısından çalışanların, kendi davranışlarının ve çevresinde olup bitenlerin farkında olması önemlidir. İş güvenliği bilinci her çalışan tarafından öğrenilmeli ve işinin bir parçası hâline gelmelidir (Topçuoğlu ve Özdemir, 2003). İSG alanında çalışanların eğitimi, iş kazalarının ve meslek hastalıklarının azaltılması ve önlenmesinde önemli belirleyici faktörlerdendir. Konuya ait kanun başlıkları incelendiğinde "çalışanların eğitim ve bilgilendirilmesi" konusunun ayrı bir başlık olarak ele alınması yanı sıra yakın dönemde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı resmi gazetede, "Çalışanların İSG eğitimlerinin usul ve esasları hakkında yönetmelikte değişiklik yapılmasına dair" yeni bir yönetmelik daha yayınlamıştır (Uygur,2017; Resmi Gazete; 2018). Kişisel faktörlerden kaynaklanan iş kazalarının en önemli sebebi eğitim eksikliğidir. İSG ile ilgili, teknik donanımın yeterli olması durumunda, periyodik olarak denetimler ve hukuksal düzenlemeler yapılıyorsa; iş kazaları eğitimsizlik, güvensiz riskli davranışlar ve çalışanın bireysel hatalarından kaynaklanmaktadır (Aybek, Ali-Güvercin, 2003).

Bu çalışmada, temizlik çalışanlarının sosyo-demografik düzeyleriyle de bağlantılı olan İSG konularına ne kadar önem verdiklerinin belirlenmesi, yaptıkları günlük işleriyle ilgili olan iş riskleri ve mesleki hastalıklarla ilgili bilgilerinin ve farkındalıklarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Sonuçlara göre,

Çalışanların İSG konusuna verdikleri önem ve bilgi düzeyleri, mesleki risk ve hastalıklar konusundaki eğitimin önemine dikkat çekmemizi sağlayacaktır.

YÖNTEM

Bu çalışmada temizlik çalışanlarının sosyo-demografik düzeyleriyle de bağlantılı olarak İSG konusundaki farkındalıklarını saptamak amaçlandığından çalışmanın betimsel tarama türünde bir çalışma olduğu söylenebilir. Çalışma için Mersin Üniversitesi Sosyal ve Fen Bilimleri Etik Kurulu'ndan (28.01.2018, sayı:7) onay alınmıştır.

Çalışma grubu

Araştırma evrenini, Mersin niversitesi'nde görev yapan temizlik çalışanları oluşturmaktadır. Çalışma 2018 yılı Ocak-şubat döneminde kolaylıkla bulunabileni örnekleme yöntemiyle Mersin Üniversitesi Kampüsünde yer alan 5 farklı idari ve akademik birimlerde görev yapan ve çalışmaya katılmaya gönüllü olan toplam 185 katılımcı üzerinden yürütülmüştür. Çalışmaya katılan bireylerin 105'i (56.7%), erkek 80'i (43.5%) ise kadındır. Veriler çalışmaya katılmaya gönüllü bireyler üzerinden toplanmıştır bu nedenle elde edilen bulguların çalışma grubuyla sınırlı olduğu ifade edilebilir.

Veri toplama aracı

Çalışma verileri bireylerin sosyo-demografik özellikleri ile mesleki risk ve hastalıklar hakkındaki farkındalıklarını ölçmeye yönelik araştırmacılar tarafından geliştirilen bir anketle toplanmıştır. Anket formunda 10 tanesi sosyo-demografik, 18 tanesi de katılımcıların İSG konusundaki farkındalıklarını ölçmeye yönelik olmak üzere toplam 28 madde bulunmaktadır.

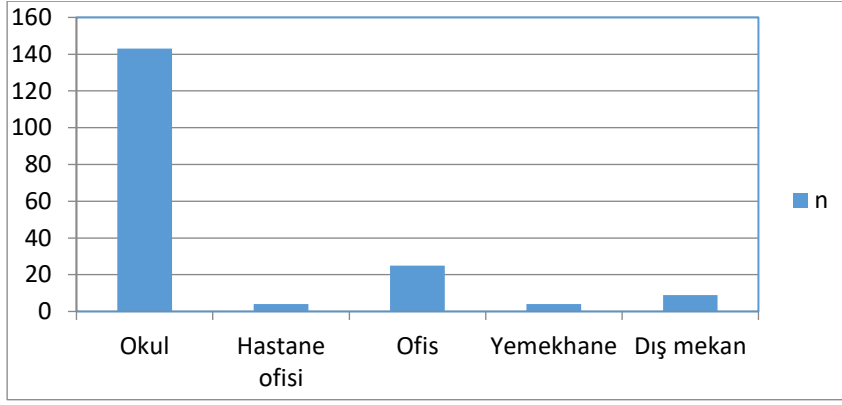
Verilerin analizi

Çalışma kapsamında elde edilen verilerin analizinde ankette yer alan her bir madde için ayrı ayrı frekans ve yüzde dağılımları verilmiştir.

BULGULAR

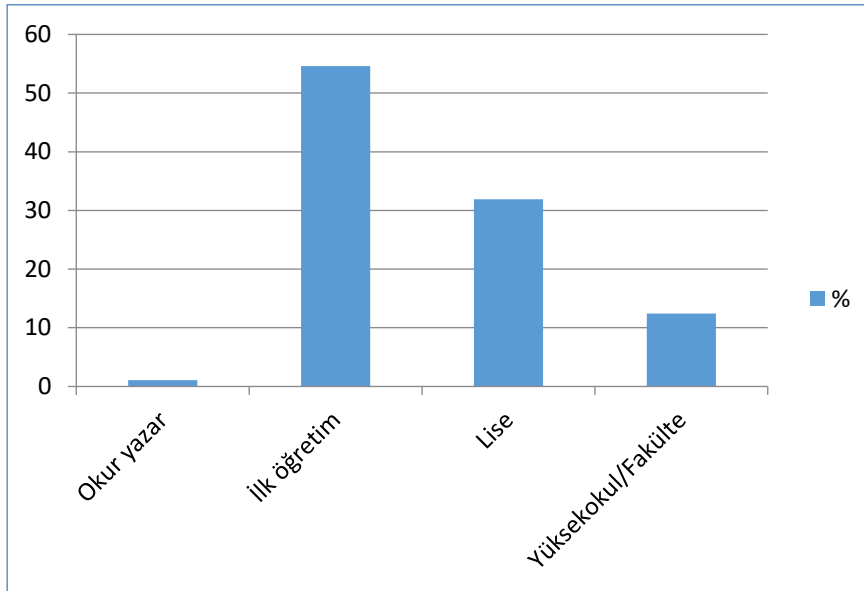
Mersin niversitesi temizlik çalışanlarına yöneltelen sosyo-demografik maddeler değerlendirildiğinde; Medeni durumlarına göre çalışanların %78,9'u evliydi. Katılımcıların %41.3'nn 31-40 yaş aralığında, %43'nn 41-50 yaş aralığında, %15,7'sinin ise 50 yaş ve üzerinde olduğu belirlendi.

Kampüs içindeki çalıştıkları birimlere bakıldığında, en büyük grubun (%77,3) fakülte ve yüksekokullarda görev yaptığı tespit edildi. Okullardan sonra en çok hizmet verilen birim ise idari ofislerdi (şekil 1).



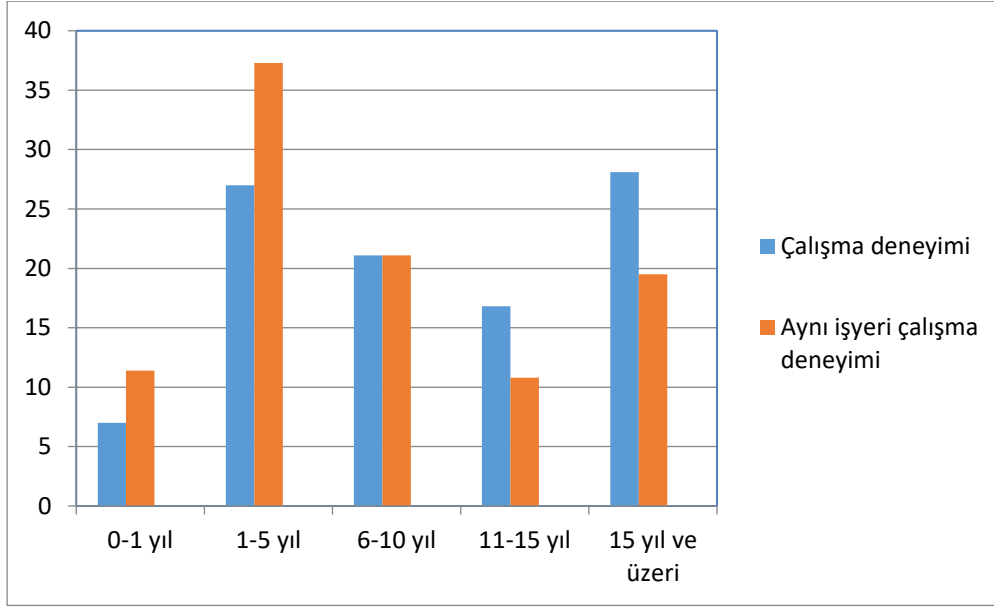
Şekil 1. Çalıştıkları Birimlere Göre Temizlik Çalışanlarının Sınıflandırılması

Katılımcıların Şekil 2’de yer alan eğitim durumları incelendiğinde yarıdan fazlasının ilköğretim mezunu olduğu (%54,6) belirlendi. %32,9 oranında ise lise mezunu mevcuttu. %12,4 oranındaki temizlik çalışanı yüksekokul veya fakülte mezunuydu.



Şekil 2. Eğitim Durumlarına Göre Temizlik Çalışanlarının Sınıflandırılması

Çalışma deneyimlerine göre katılımcılar değerlendirildiğinde %28,1’inin 15 yıldan fazla süredir çalıştığı görüldü. 15 yıldan fazla aynı kurumda çalışan katılımcı oranı ise %19,5 şeklindeydi. Katılımcıların %27’sinin 1-5 yıl arası, %21,1’inin ise 6-10 yıl toplam çalışma süresi mevcuttu. 1-5 yıl arası bir süreyle aynı işyerinde çalışanların oranı %37,3 iken, 6-10 yıl aynı işi yapanların oranı %21,1 idi (Şekil 3).



Şekil 3. Çalışanların Toplam Çalışma Deneyimi ve Aynı İşyerindeki Çalışma Sürelerine Ait Sonuçlar

Katılımcıların %90,3'ü sadece gündüz görev yapmaktaydı. Vardiyalı çalışan %8,6 oranında çalışan vardı. Sigara kullanma alışkanlıkları incelendiğinde katılımcıların %38,4'ünde sigara kullanımı varken, %13'ü ise bırakmıştı. Çalışanların %14,6'sı 6-10 yıl, %14,1'i 15 yıldan fazla, %12,4'ü ise 1-5 yıl gibi bir süre sigara kullanmıştı.

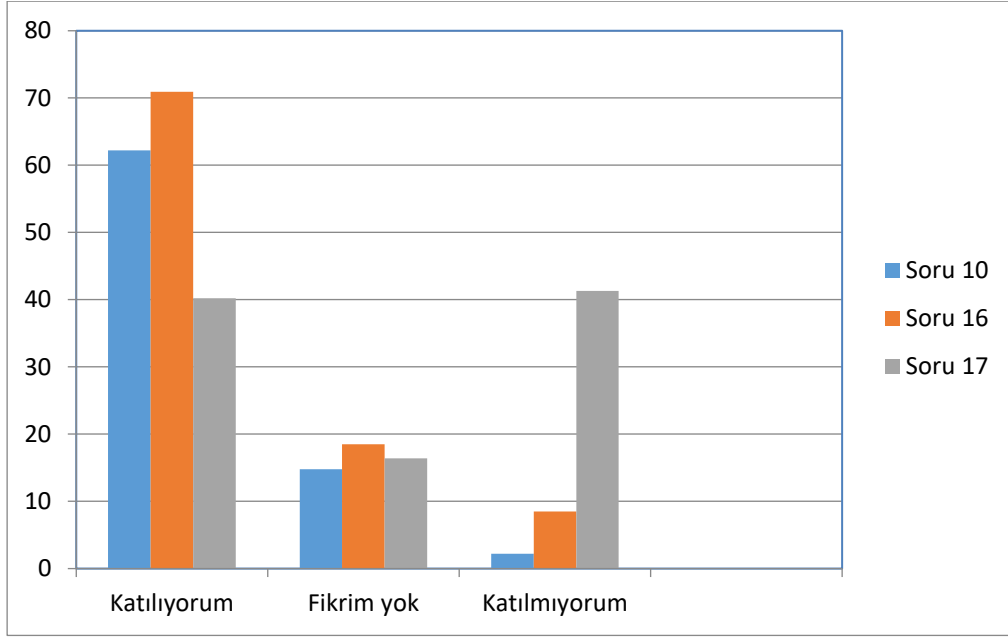
Çalışanlara demografik soruların yanı sıra mesleki risk ve hastalıklar konusunda da sorular yöneltilmiştir (Tablo 1). Frekans dağılım analizleri sonucunda; “Bulaşıcı hastalıklar açısından gerekli testler ve aşıları yaptırmam gerektiğini bilirim” (%85,4), “Kimyasal maddelerden ve enfeksiyonlardan korunmak için eldiven kullanırım”(%78,9), “Tıbbi atıkların yaratabileceği sağlık risklerini bilirim”(%82,7), “Kimyasal maddelerle çalışırken eldiven, maske ve gözlük kullanmam gereklidir” (%84,3) gibi mesleki risklere dair sorulara çalışanların yaklaşık olarak %80 oranında olumlu yanıt verdikleri gözlenmiştir.

Çalışanlar yapılan işe bağlı fiziksel sorunlar açısından sorgulandığında %63,8 oranında boyun ve sırt ağrısı, %61,1 oranında bel ağrısı ve %71,4 oranında ise bacak ağrısı şikayetleri olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca çalışanların çalışma ortamlarından kaynaklı risklerle ilişkili yanıtları Şekil 4'deki grafikte belirtilmiştir. Katılımcılar çalışma ortamındaki olumsuz koşulların yaralanmaya neden olduğu ifadesine katılmaktaydı. Islak zeminde uyarı levhası konulması gerektiğini bilen çalışan oranı %72,4 iken, ıslak zeminde çalışırken düşen katılımcı oranı %41,1 idi (Tablo 1).

Temizlik çalışanlarının biyolojik ve kimyasal risk etkenleri ile ilgili olarak “Tıbbi atıkların yaratabileceği sağlık risklerini bilirim” ifadesine % 82,7, “Kullandığım kimyasal temizlik maddelerinin bana solunum yolu ile zarar vereceğini bilirim” ifadesine %87, “Temizlik maddeleri cildimde yanıklara neden olabilir” ifadesine %76,2 ve “Kan ve vücut sıvılarıyla temasım yoktur” ifadesine ise %59,5 oranında olumlu yanıt vermişlerdi. Kan, vücut sıvıları, doku v.b biyolojik materyalle teması olduğunu belirten katılımcı oranı % 20 idi. Buna karşın bulaşıcı hastalıklar açısından gerekli testlerin ve aşıların yaptırılması gerektiğine katılmayan çalışan oranı sadece %5,9 idi (Tablo 1).

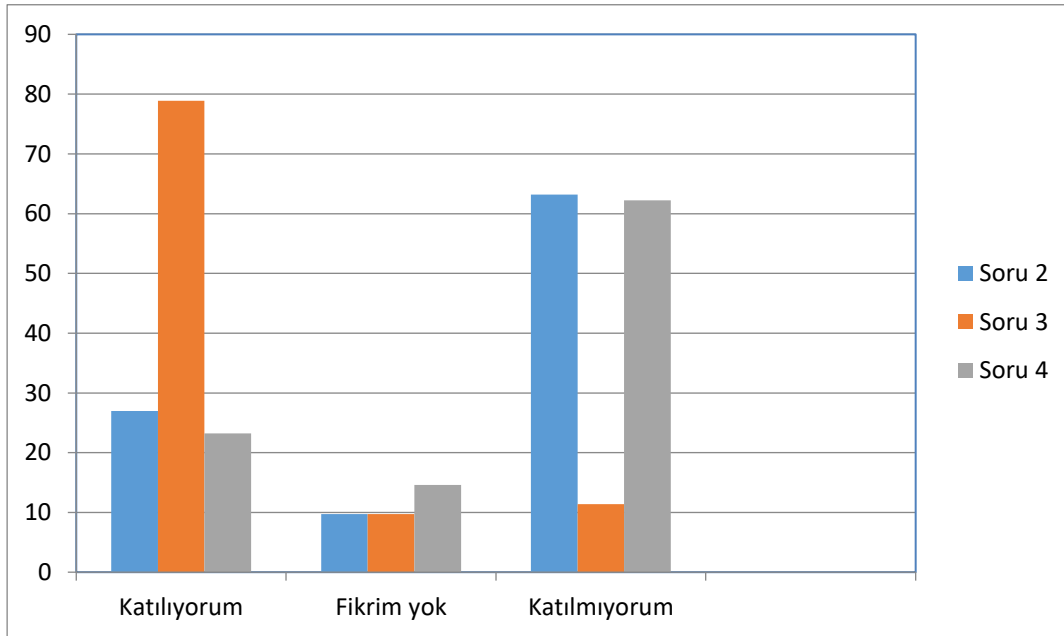
Tablo 1. Çalışanların Mesleki Risk ve Hastalıklar Konusundaki Yaklaşımları

Soru no		Katılıyorum n (%)	Fikrim yok n (%)	Katılmıyorum n (%)
1	Bulaşıcı hastalıklar açısından gerekli testleri ve aşıları yaptırmam gerektiğini bilirim	158 (85,4)	16(8,7)	11 (5,9)
2	Ellerimi sık yıkadığım için çalışırken eldiven kullanmam	50 (27,0)	18 (9,7)	117 (63,2)
3	Eldiveni sadece kimyasal maddelerden korunmak için değil enfeksiyonları önlemek için de kullanırım	146(78,9)	18(9,7)	21 (11,4)
4	El becerisi ve dokunma hissinde azalmaya neden olduğu için eldiven kullanmam	43 (23,2)	27 (14,6)	115 (62,2)
5	Tıbbi atıkların yaratabileceği sağlık risklerini bilirim	153 (82,7)	21 (11,4)	11 (5,9)
6	Kimyasal maddelerle çalışırken eldiven, maske ve gözlük kullanmam gereklidir	156 (84,3)	14 (7,6)	15 (8,1)
7	Sürekli aynı pozisyonda çalışmaya bağlı boyun ve sırt ağrılarım olur	118 (63,8)	23 (12,4)	44 (23,8)
8	Ağır kaldırmaya bağlı bel ağrısı şikayetim vardır	113 (61,1)	17 (9,2)	55 (29,7)
9	Uzun saatler ayakta durmaya bağlı bacaklarım ağrır	132 (71,4)	12 (6,5)	41 (22,2)
10	Çalışma ortamındaki olumsuz koşullar nedeniyle yaralanma riski artar	115 (62,2)	28 (15,1)	42 (22,7)
11	Kullandığım kimyasal temizlik maddelerinin bana solunum yolu ile zarar vereceğini bilirim	161 (87)	15 (8,1)	9 (4,9)
12	Temizlik maddeleri cildimde yanıklara neden olabilir	141 (76,2)	24 (13)	20 (10,8)
13	Temizlik maddelerini bazen farklı şişelere koyarım	60 (32,4)	18 (9,7)	107 (57,8)
14	Kirli eldivenlerimle gerekirse yüzüme dokunurum	8 (4,3)	12 (6,5)	165 (89,2)
15	Kan ve vücut sıvılarıyla temasım yoktur	110 (59,5)	38 (20,5)	37 (20)
16	Islak zeminlerde uyarı levhası koyarım	134 (72,4)	35 (18,9)	16 (8,6)
17	Islak zeminlerde düştüğüm olmuştur	76 (41,1)	31 (16,8)	78 (42,2)
18	Sürekli suyla çalışmak ve kullandığım temizlik malzemeleri cildime zarar verir	118 (63,8)	34 (18,4)	33 (17,8)



Şekil 4. **S-10:** “Çalışma ortamındaki olumsuz koşullar nedeniyle yaralanma riski artar”, **S-16:**“Islak zeminlerde uyarı levhası koyarım”, **S-17:**“Islak zeminlerde düştüğüm olmuştur” Sorularına Verilen Yanıtlara Ait % Oran Grafikleri

Ellerini sık yıkaması nedeniyle eldiven kullanmayan katılımcı oranı %27 idi (Şekil 5). Çalışırken eldiven kullanımı ile ilgili olarak katılımcıların çoğu“El becerisi ve dokunma hissinde azalmaya neden olduğu için eldiven kullanmam” ifadesine katılmadıklarını (%62,2) belirtmekteydi (Şekil 5).



Şekil 5. **S-2:** “Ellerimi sık sık yıkadığım için çalışırken eldiven kullanmam”, **S-3:** “Eldiveni sadece kimyasal maddelerden korunmak için değil enfeksiyonları önlemek için de kullanırım”, **S-4:**“ El becerisi ve dokunma hissinde azalmaya neden olduğu için eldiven kullanmam” Sorularına Verilen Yanıtlara Ait Oran Grafikleri

TARTIŞMA VE YORUM

İş sağlığı ve güvenliğinin temel amaçları arasında, sağlığı korumak için yapılan işlemlerin temelinde sağlam bir bilinç ve uygun çalışma şartları vardır. Konuyla ilgili yapılan çalışma sonuçlarının birçoğu bu fikri doğrulamaktadır. Karasakal ve ark. (2016) katılımcılara uygulanan anket sonuçlarına göre, İSG politikalarının örgütsel güven ve demografik özellikler üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Sağlıklı ve uyumlu bir çalışma ortamı, çalışanların yaşamını korumak ve geliştirmek için önemlidir (Abdul Razak, 2016).

Çalışanlar; çalıştığı işe, süresine ve çalıştıkları birime göre farklı risklerle karşılaşmaktadırlar. Dokuzoğlu ve ark. da temizlik işçileriyle yaptıkları çalışmalarda; çalışanların çoğunlukla enfekte iğne kazaları, el ve göz irritasyonu, temizleyici irritan maddeler kullandıkları için solunum sistemi problemleriyle karşılaştıklarını; yüksek oranda kas ve iskelet bozuklarına maruz kaldıklarını bildirmişlerdir (Dokuzoğlu, 2003,2004). Temizlik çalışanları çalışma şartları nedeniyle sıklıkla risklere maruz kalmaktadır ancak temizlik çalışanlarının karşılaştıkları risklerin ortaya konulmasıyla ilgili çalışmalar oldukça az sayıdadır. Temizlik çalışanlarının, çalışma şartları ile iş kazaları ve meslek hastalıkları sıklığının belirlenmesi önemlidir (İlhan, 2006). Birçok çalışmada belirlendiğine göre, demografik özellikler açısından temizlik çalışanlarının eğitim düzeyi sınırlıdır (İlhan, 2006; Pala, 2001; Yıldız, 1994; Akış, 2004). Bizim çalışmamızda da olduğu gibi çoğunluğun eğitim seviyesi “ilköğretim” düzeyindedir. Bu durum, İSG eğitiminin etkinliği ve gerçeğe uygulanma durumunu negatif yönde etkileyebilir. Mesleki hastalıklar ve iş kazalarını artıran durumlar, çeşitli nedenlerle ortaya çıkmaktadır. Son yıllarda koroziv madde zehirlenmeleri, bu maddelerin özellikle ev ve iş yerlerinde günlük kullanıma daha çok girmesi ile iş kazaları artmaktadır (Riordan, 2002). Bununla birlikte ailelerin eğitimsiz olması ve dikkatsiz davranışlar, bu zehirlenmeleri arttıran diğer faktörler olarak düşünülebilir (Çam, 2003). Bütün gün çalışma sonunda, vardiya ve günlük çalışma süresinin uzaması ile birlikte, yorgunluk, dikkatsizlik, bıkkınlık gibi etmenlerinde iş kazası riskini arttırdığı düşünülebilir. Çalışmamız sonuçlarına göre %76,2 oranında temizlik çalışanı, sürekli kullandığı temizlik maddelerinin ciltte yanıklara neden olduğunu, %87 oranında ise kimyasal maddelerin solunum yoluyla da zarar verebileceğini bilmektedir. Buna karşın hiç de az olmayan %32,4 gibi bir oranda katılımcı temizlikte kullanılan kimyasal maddeleri farklı şişelere koyarak sakladığını belirtmişlerdir (Tablo 1).

Geçer ve ark. nın yaptıkları çalışmada, Mesleki Eğitim Merkezi öğrencileri arasında geçirilen iş kazası türüne bakıldığında; makinelerin neden olduğu kazalardan sonraki, en sık rastlanan kazanın “düşmeler” olduğu tesbit edilmiştir (%22,7), (Geçer, 2004). Çalışmamızda Şekil 4’de görüldüğü gibi; temizlik çalışanlarının “Islak zeminlerde uyarı levhası koyarım” ifadesine %72,4’ünün katıldıkları, ancak azımsanamayacak oranda çalışanın (%41,1), ıslak zeminlerde zaman zaman düştükleri belirtilmiştir (Tablo 1). Bunun nedeni, çalışanların, konuyla ilgili yeterli eğitim almadıklarından dolayı, dikkatli davranmadıkları veya düşme sonucunda oluşabilecek yaralanmaların ciddiyetinin bilincinde olmadıklarından kaynaklandığı düşünülebilir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sermaye sahipleri, her türlü yasal denetimden uzak olduğu yerlerde istediği koşullarda işçi çalıştırmaktadır. İşveren açısından maliyet düşüklüğü nedeniyle çocuk işçiler tercih edilmektedir (www.disk.org.tr, 22.10.2002). Burada da görüldüğü gibi, eğitimin yetersiz olduğu her durum suistimale açık olduğundan, olumsuz sonuçlara oluşabilmektedir. Camkurt ve ark. iş kazalarının nedenlerinin çok çeşitli olabileceğini; çalışmamızda belirttiğimiz gibi çalışanların niteliklerinden ve iş güvenliği bilincinin yaratılmamış olmasından kaynaklanıyor olabileceğini söylemişlerdir. İş kazalarının sebepleri genel özellikler gösterse de, ülkelere göre kendine özgü bazı farklı nitelikler gösterebilmektedir (Camkurt,2007). Çalışma alanına göre tehlike algısı değişmektedir. Ticaret sektöründeki işçilerin genel olarak düşük mesleki yaralanma ve ölüm riski altında olduklarına dair bir algı vardır. Bununla birlikte, bu işçiler çok çeşitli zorlu iş aktiviteleriyle uğraşırlar ve çeşitli tehlikelere maruz kalırlar (Anderson, 2010). Dünya Sağlık Örgütü raporlarına göre çok sayıda iş kazasının dünya çapında farklı nedenlerle kayıtlara geçmediği belirtilmektedir (Armağan, 2002).

Çalışmamızda eldiven, gözlük ve maske gibi kişisel koruyucu donanım kullanımı algısı değerlendirilmiştir. “Ellerimi sık yıkadığım için çalışırken eldiven kullanmam”, ifadesi incelendiğinde, bu fikre katılmayan ve eldiven kullandığını belirtenler çoğunluktadır (%63,2). Yanıtlara göre; katılımcıların çoğunun kimyasal maddelerden korunmak ve enfeksiyonları önlemek gibi nedenler için

eldiven kullandıklarını belirttikleri ve bu konuda bilinçli oldukları tesbit edilmiştir. Ancak, fikrim yok ve katılıyorum diyen bireylerin sayısının azımsanmayacak düzeyde olduğu (%36,7) görülmektedir (Şekil 5). Bu bulgunun oluşmasında kimyasal veya mikrobik dış etkenlerden korunmada, eldiven ile sık el yıkamanın aynı işlevi yapacağını varsaydıkları düşünülmektedir ve eldiven kullanımının gereklilik ve faydalarını yeterince bilmedikleri sonucuna varılmaktadır.

Jungbauer ve ark. (2004) temizlik çalışanlarında, cildin su ve temizlik maddeleriyle temas etmesine neden olan aktivitelerde eldiven kullanmanın, deri hastalıklarını önlemede çok önemli olduğunu vurgulamışlardır. Mesleki hastalıklardan korunma konusunda eldiven kullanımının önemine dikkat çeken çalışmalar her geçen gün artmaktadır. Temizlik çalışanlarının, eldiven kullanım şartları üzerine birçok çalışma yapılmaktadır (Behroozy, 2014). Gündoğdu ve ark. (2016), bu çalışmada da olduğu gibi, çalışma koşullarına yönelik incelemelere göre temizlik çalışanlarının çoğunlukla, ergonomik ve kimyasal risklere maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Çalışmamızda ki, 7-10. sorularla da iş yaşamındaki ergonomik koşullara işaret edilmiş ve uzun süre ayakta durmak ya da ağır kaldırmak gibi zorlayıcı çalışma şartları veya çalışma ortamındaki olumsuz koşullar nedeniyle mesleki risklerin artacağı fikrinin desteklendiği sonuçlar elde edilmiştir (Tablo 1). Katılımcılar çalışma ortamında en yüksek düzeyde bulunan fiziksel risk faktörlerinden birinin ıslak ve kaygan zemin olduğunu vurgulamışlardır. Bizim çalışmamızda da; çalışanlar, ıslak zeminlerin sağlık riski açısından tehlikeli olabileceğini kabul edip, %72,4 oranında uyarı levhası koyulması gerekliliğine katılmışlardır. Ancak %41,1'inin ıslak zeminlerde düştüğü ifadesine katılmaları; İSG bilgisinin uygulamaya henüz tam anlamıyla yansımamış olduğu sonucunu vermektedir. Son yıllarda "temizlik faaliyeti" de; çalışanlardaki astım ve benzeri kronik solunum hastalıklarının mevcudiyetinde, semptomların şiddetini ve atak insidansını artırması nedeniyle mesleki bir risk olarak tanımlanmıştır. İşyeri mesleki hijyen analizleri eksikliği nedeniyle, hangi temizleme malzemesine maruziyetin astım v.b. solunum sıkıntılarını tetiklediği veya ağırlaştırdığı net değildir. İşyeri maruziyeti ve temizlik ürünlerinin değerlendirilmesi, çalışanları temizlik tehlikelerinden korumaya yönelik stratejiler geliştirmede kritik öneme sahiptir (Bello,2009; Zock,2001-2002). Bu stratejilerden biri de çalışmamızda olduğu gibi, kişisel koruyucu donanım olarak maske kullanımının öneminin kavranmasına yöneliktir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

-Bu çalışmada, temizlik işçilerinin İSG kurallarından haberdar oldukları ancak İSG uygulama bilincinin yeterince özümsememiş olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca çalışanların, zorlayıcı çalışma şartları veya çalışma ortamındaki olumsuz koşullar nedeniyle mesleki risklerinin artacağını bilincinde oldukları kanısına varılmıştır.

-İSG uygulamalarının; çalışanların kişisel verimliliğinin artırılmasında, kurumun ileriye yönelik iyileştirme stratejileri ve tercih edilme potansiyelinin artırılmasında da önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. İşletme ve kurumlarda, iş kazaları ve meslek hastalıkları yüzünden oluşabilecek maddi ve manevi zararı önleyebilmek veya azaltabilmek, ana hedef olmalıdır.

-Çalışanlar yanısıra işletmelerin de, İSG kavramının önemi açısından bilinçli davranması, eğitim verilmesi ve konuyla ilgili kararlı ve etkili kuralların uygulanmasının yararlı olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

TEŞEKKÜR

Çalışmamızın verilerinin oluşturulmasında ve değerlendirilmesinde çaba harcayan Prof. Dr. Zeki Yazar ve Dr. Mustafa Tümay'a, istatistiki analizini gerçekleştiren Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Selvi'ye teşekkür ediyoruz.

KAYNAKÇA

Abdul Razak N, Ma'amora H, Hassana N. (2016). Measuring Reliability and Validity Instruments of Work Environment towards Quality Work Life. *Procedia Economics and Finance*, 37: 520-528.

Akış N., İrgil E., Pala K., Aytekin H. (2004). Gemlik Çıraklık Eğitim Merkezinde Okuyan Çırakların Çalışma Koşulları ve Sosyal Sorunları. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 17: 15- 20.

Anderson VP, Schulte PA, Sestito J, Linn H, Nguyen LS. (2010). Occupational fatalities, injuries, illnesses, and related economic loss in the wholesale and retail trade sector. *Am J Ind Med*, 53(7): 673-685.

Armağan E, Pala K., Aydın N., Türkan A., Aytekin H. (2002). Uludağ Üniversitesi Hastanesi Acil Servisine Başvuran İş Kazası ve Mesleki Zehirlenmelerin Değerlendirilmesi. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, S:10-13, Türk Tabipleri Birliği Yayını, Ankara.

Aybek, Ali-Güvercin, Özkan-Hurşitoğlu, Çetin (2003), Teknik Personelin İş Kazalarının Nedenleri ve Önlenmesine Yönelik Görüşlerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. *KSÜ Fen ve Mühendislik Dergisi*, 6(2): 91-100.

Behroozy A, Keege TG. (2014). Wet-work Exposure: A Main Risk Factor for Occupational Hand Dermatitis. *Safety and Health at Work*, 5(4); 175-180.

Bello A, Quinn MM, Perry MJ, Milton DK. (2010). Characterization of occupational exposures to cleaning products used for common cleaning tasks-a pilot study of hospital cleaners. *Environ Health*, 27(8): 11-21.

Camkurt MZ. (2007). İşyeri Çalışma Sistemi ve İşyeri Fiziksel Faktörlerinin İş Kazaları Üzerine Etkisi *Hukuk ve İktisat Dergisi*, 20(6): 80-106.

Ceylan H. (2012). Türkiye'deki İş Sağlığı Ve Güvenliği Eğitimi Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 94-104.

Ceylan H., Ergüzen A. (2011). A Software To Estimate Work Accidents In Production Systems. XIX. World Congress on Safety and Health at Work, Istanbul, Turkey.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2018). Çalışanların iş sağlığı ve güvenliği eğitimlerinin usul ve esasları hakkında yönetmelikte değişiklik yapılmasına dair yönetmelik. *Resmi Gazete*, 30430.

Çam H, Kıray E, Tafşan Y, Özkan HÇ. (2003). İstanbul üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Acil Servisinde izlenen zehirlenme olguları. *Türk Pediatri Arşivi*, 38: 233-239.

Dokuçoğuz B. Enfeksiyon kontrolü ve personel sağlığı, sağlık çalışanlarının yaralanma ve enfeksiyondan korunması. In: Doğanay M, Ünal S, editors. *Hastane Enfeksiyonları Kontrolü El Kitabı*. Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi; 2003: 49-422.

Dokuçoğuz B. Sağlık çalışanlarının meslek riskleri. In: Türkyılmaz R, Dokuçoğuz B, Çokça F, Akdeniz S, editors. *Hastane Enfeksiyonları Kontrolü El Kitabı*. Ankara: Bilimsel Tıp Yayınevi; 2004: 403-417.

Geçer H, Çağlayan Ç. (2004). Kocaeli Mesleki Eğitim Öğrencilerinde iş kazası sıklığı. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 5(4): 27-33.

Gündoğdu DE. Temizlik Çalışanlarının Çalışma Koşullarının Ve Sağlık Durumlarının İş Sağlığı ve Güvenliği Yönünden İncelenmesi, İş Sağlığı ve Güvenliği Uzmanlık Tezi. Ankara-2016.

<http://www.ttb.org.tr/mevzuat>.

<https://www.google.com/search?q=6331+say%C4%B1%C4%B1+i%C5%9F+sa%C4%9Fl%C4%B1%C4%9F%C4%B1+ve+g%C3%BCvenli%C4%9Fi+kanunu&rlz>

Ilıman EZ. (2015). Türkiye'de Meslek Hastalıkları, Uluslararası Sağlık Yönetimi Ve Stratejileri Araştırma Dergisi, 1(1): 21-36.

Industrial Accident Prevention Association (IAPA), (2007). Glossary of Occupational Health & Safety Terms, s.20, http://www.iapa.ca/pdf/iapa_glossary.pdf.

İlhan M, Kurtcebe Ö, Durukan E, Koşar L. (2006). Temizlik İşçilerinin Sosyodemografik Özellikleri ve Çalışma Koşulları ile İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sıklığı. F.Ü. Sağ. Bil. Derg, 20(6): 433-439.

Jungbauer FHW, Van Der Harst, JJ, Schuttelaar ML, Groothoff JW, Coenraads PJ, (2004). Characteristics of wet work in the cleaning industry, Contact Dermatitis, 51(3): 131-134.

Karasakal N, Yücebalkan B. (2016). Örgütsel Güvenin Oluşumunda, Yasal Ve Etik Bir Zorunluluk Olan İş Sağlığı Ve Güvenliği Politikalarının Etkisi. Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, 30(5): 1145-1160.

Köseoğlu, (2005). “İş Sağlığı ve Güvenliği Nedeniyle İşin İdarece Durdurulması ve İş yerinin Kapatılması”, İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 7: 1-14.

Pala K, Nacarküçük S, Türkkkan A, Akış N. (2001). Gemlik Sanayi Sitesinde Çalışan İşçilerin Sağlık Durumlarının Değerlendirilmesi. Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, (7):37-41.

Price AE. (2004). Heart disease and work. Heart, 90: 1077–1084.

Riordan M, Rylance G, Berry K. (2002). Poisonings in children 4: household products, plants and mushrooms. Arch Dis Child. 87: 403-406.

Selvi H, Aktaş H. (2019). Bir Ölçek Geliştirme Çalışması, Akılcı İlaç Kullanımına Yönelik Farkındalık Ölçeği: Güvenirlilik ve Geçerlik. Mersin Üniv Sağlık Bilim Derg, baskıda.

Topçuoğlu, H. ve Özdemir, Ş. (2003). İş Sağlığı ve Güvenliğinde Davranış Değişikliği Yaratma Süreci. İş Sağlığı ve Güvenliği Kongresi, Yayın no E/2003/317, Adana 2-3.

Uygur M, Tanrıseven I. (2017). Kamu Çalışanlarının Temel İş Sağlığı Ve Güvenliği Eğitim Programına İlişkin Görüşlerinin Stufflebeam’ın Bağlam-Girdi-Süreç-Ürün (Cıpp) Modeline Göre İncelenmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(22): 1-14.

www.disk.org.tr, 22.10.2002. (05.07.2018).

Yıldız AN, Önal B: Küçük ve Orta Ölçekli İşyerlerinde İşçi Sağlığı-İş Güvenliği Sorunları, IV. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, 12-16 Eylül 1994, Didim.

Zock J, Kogevinas M, Sunyer J, Almar E, Muniozguren N, Payo F, Sanchez J, Anto JM. (2001). Asthma risk, cleaning activities and use of specific cleaning products among Spanish indoor cleaners. Scandinavian Journal of Work Environment and Health, 27:76-81.

Zock J, Kogevinas M, Sunyer J, Jarvis D, Toren K, Anto J (2002). Asthma characteristics in cleaning workers, workers in other risk jobs and office workers. European Respiratory Journal, 20: 679-685.